

การให้ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

Civic Education and Civil Citizenship in Democratic Society

มนัส สุวรรณ¹ กังสดาล กนกหงส์² และ สุรสิงห์ แสงโสด¹

Manat Suwan¹ Kangsadan Kanokhong² and Surasing Saengsod¹

¹อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ²อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยแม่โจ้

¹Chiang Mai Rajabhat University ²Maejo University

E-mail: manat@cmru.ac.th, kangsadan@hotmail.com, surasingh_san@cmru.ac.th

บทคัดย่อ

การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดใหญ่ การจัดระเบียบสังคมเพื่อให้สมาชิกทุกคนได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขจำเป็นต้องมีกฎกติกาที่ออกมาในหลาย ๆ กรณีพบว่ากฎกติกาดังกล่าวไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากผู้บังคับใช้กฎกติกาปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบส่วนหนึ่ง และเนื่องจากประชาชนที่อยู่ภายใต้กฎกติกาไม่ปฏิบัติตามกฎกติกาอีกส่วนหนึ่งจนนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคมนี้หมายความว่ากฎหมายจะเขียนไว้ดีอย่างไรก็ตาม ถ้าประชาชนขาดเสียซึ่งความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ และความรับผิดชอบตามกฎกติกาของระบอบประชาธิปไตยแล้ว ความสงบสุขในสังคมย่อมเกิดได้ยาก การสร้างความเป็น “พลเมือง” และ “สำนึกพลเมือง” ให้เกิดกับประชาชนจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง การศึกษานี้คือความพยายามอย่างหนึ่งในการพัฒนารูปแบบการให้ความรู้ทางการเมืองเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองและสำนึกพลเมืองดังกล่าว

คำสำคัญ: รูปแบบการให้ความรู้ทางการเมือง พลเมือง สำนึกพลเมือง

Abstract

It is very necessary to have a rule of law in any large society to keep things in ordered. However, it has been found in some cases that rule of law could not be effectively implemented due to the deficiency of the law enforcement by the designated officials and the less respect of those who are under the law. It does not matter that how well the law has been written, if the involved persons have a little civic awareness and conscience, peace

and happiness in a society may not occur. Civic education, especially the exclusive content and the effective measures of dissemination must be introduced.

Keywords: Civic Education, People, Civic Conscience

บทนำ

นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อปี พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบันนับเวลาได้กว่า 80 ปี สามารถอุปมา ได้ว่าภาวการณ์ทางการเมืองการปกครองของไทยยังมีพัฒนาการที่ไม่สมบูรณ์ ยังอยู่ในสภาวะการณ์ ของการล้มลุกคลุกคลานมาโดยมีปัจจัยสาเหตุสำคัญ 2 ปัจจัยที่เชื่อว่ามีส่วนทำให้ประชาธิปไตยของ ไทยไม่ก้าวหน้าคือ (1) กฎกติกาของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปของรัฐธรรมนูญ และ (2) ประชาชน ซึ่งหมายถึงคนไทยทุกหมู่เหล่าทั้งข้าราชการ ทหาร ตำรวจ นักการเมือง และพล เรือนทั่วไป ประเด็นแรก ถ้าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยล้มเหลวเพราะกฎกติกา กล่าวคือรัฐธรรมนูญมีจุดบกพร่อง วิเคราะห์ในเบื้องต้นได้ว่าเป็นไปไม่ได้เพราะ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ปกครองคนทั้งประเทศการกำหนดกติกาให้เป็นที่ถูกใจ ของทุกคนจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก ประเด็นสำคัญอยู่ที่คนสร้างกติกา (ฝ่ายนิติบัญญัติ) และ คนที่ใช้กติกา (ฝ่ายบริหาร) มีเจตนารมณ์ที่จะเห็นความเจริญก้าวหน้าและความสงบสุขของ ประเทศชาติและประชาชนมากน้อยเพียงไร เหตุปัจจัยของความล้มเหลวในส่วนนี้จึงไม่เป็นที่น่าวิตก มากนัก เนื่องจากมีผู้ที่คอยตีความกติกา (ฝ่ายตุลาการ) คอยตรวจสอบและถ่วงดุล (Check & balance) อยู่แล้ว

เหตุปัจจัยสำคัญที่มีส่วนต่อความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย น่าจะอยู่ที่ “คน” หรือ “ประชาชน” มากกว่า กฎกติกาที่ใช้จัดระเบียบของสังคมให้มีความสงบสุข จะกำหนดไว้ดีมากน้อยเพียงไรก็ตาม ถ้าประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่เคารพและไม่ปฏิบัติตาม ความสงบสุขที่สมบูรณ์ก็เกิดขึ้นได้ยาก ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2541) ยังได้วิเคราะห์ไว้อย่าง ลึกซึ้งว่าความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศซึ่งมีเรื่องของเศรษฐกิจการเงิน และการเมืองการ ปกครองเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เกิดจากเหตุปัจจัยสำคัญ 5 ประการ คือ ความอ่อนด้อยทาง เศรษฐกิจ ความอ่อนด้อยของระบบการเมือง ความอ่อนด้อยของระบบราชการ ความอ่อนด้อยของ ค่านิยม วัฒนธรรม จริยธรรม และศาสนา และความอ่อนด้อยของระบบการศึกษา คนไทยส่วน ใหญ่ยังขาดความตระหนัก (Awareness) ซึ่งหมายถึงความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง (ในหลักธรรม คือ ปัญญา) และขาดจิตสำนึก (Conscience) ซึ่งหมายถึงความรู้สึกรับผิดชอบชั่ว-ดี (ในทางธรรม คือ สติ) สภาพการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เข้าใจได้ว่ากระบวนการในการให้การศึกษาทางการเมือง

แก่ประชาชนเพื่อให้พวกเขาเป็น “พลเมือง” คือเป็นกำลังของเมือง หรือเป็นกำลังของประเทศมี ปัญหาและมีข้อจำกัดที่จำเป็นจะต้องทำการปรับปรุงแก้ไขโดยเร่งด่วน

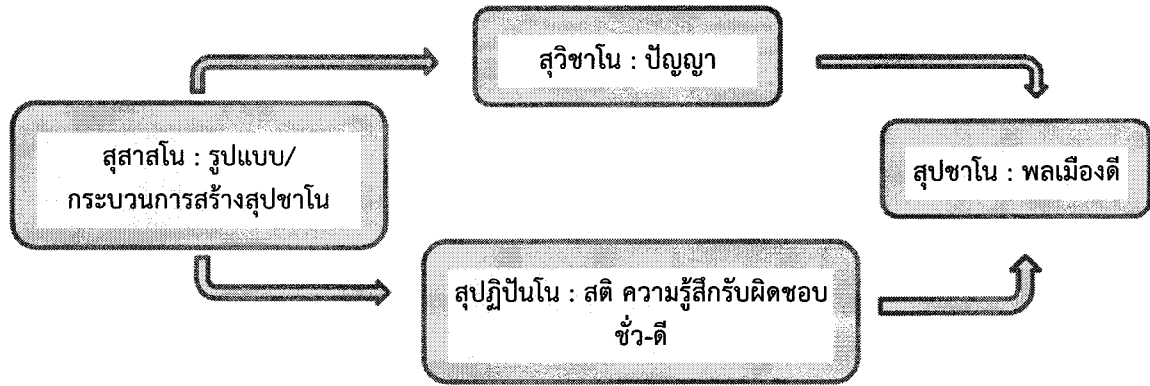
ประชาธิปไตยไม่ใช่กฎของธรรมชาติ (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2553) มีใช้สิ่งที่สามารถ ถ่ายทอดได้ทางพันธุกรรม (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2557) แต่เป็นเรื่องของคุณธรรมและวิถีชีวิตที่ ต้องสร้างขึ้นใหม่ (วิชัย ตันศิริ, 2557) การสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในตัว “คน” หรือ “ประชาชน” จนถึงขั้นเกิดเป็นความตระหนักและมีจิตสำนึกมิใช่กระบวนการที่จะทำได้โดยใช้วิธีการเรียนการสอน แบบดั้งเดิมคือสอนกันในชั้นเรียน การศึกษาตามโครงการนี้เป็นความพยายามอย่างหนึ่งในการ แก้ปัญหาความล้าหลังของระบอบประชาธิปไตยของไทยโดยให้ความสำคัญที่ “คน” หรือ “ประชาชน” ด้วยการพัฒนารูปแบบการให้การศึกษาทางการเมืองที่เหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ ทั้งนี้ รูปแบบการให้ความรู้ความเข้าใจและการสร้างจิตสำนึกในเรื่องการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขครั้งนี้จะไม่ทำให้เกิดผลเพียงทำให้ประชาชนมีความเป็น “พลเมือง” ซึ่งหมายถึงเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น แต่ ยังจะทำให้พวกเขามี “สำนึกพลเมือง” (Civil conscience) ซึ่งหมายถึงมีความรู้สึกรับผิดชอบชั่ว-ดี และ ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมภายใต้กฎกติกาที่กำหนด ประชาชนที่มีความเป็น “พลเมือง” และมี “สำนึกพลเมือง” เหล่านี้จะกลายเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขให้ก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางได้ในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการให้ การศึกษาทางการเมืองขององค์กรและ/หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นมาจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อเสนอแนะรูปแบบการให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชนที่จะนำไปสู่การเป็น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

กรอบแนวคิดพื้นฐานในการวิจัย

แนวคิดพื้นฐานในแผนภูมิข้างต้นสามารถอธิบายได้ว่าการสร้างให้คนเป็นพลเมือง (สุปชาโน) ในระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องสร้างให้เขามีความรู้ มีความเข้าใจในสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ ความรับผิดชอบ (สุวิชาโน) และเป็นผู้ที่สามารถนำความรู้ความเข้าใจนั้นไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม (สุปฏิบัติโน) สามารถดำรงตนได้อย่างปกติสุขในสังคม การสร้างคนให้มีความรู้ความ เข้าใจในสาระของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และสามารถนำเอาความรู้ความเข้าใจนั้นไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสมจำเป็นต้องอาศัย รูปแบบวิธีการสอน และวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่ดีและมีประสิทธิภาพ (สุสสาโน)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดพื้นฐานในการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะรับการถ่ายทอดความรู้แบ่งเป็น 4 กลุ่มคือ เยาวชน ชนชั้นกลาง นักการเมือง และประชาชนรากหญ้า โดยข้อมูลที่จำเป็นรวบรวมได้จากบุคคลกลุ่มอื่นซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์ และทำหน้าที่เกี่ยวพันอยู่กับประชากรเป้าหมาย แต่ละกลุ่มเป็นการเฉพาะ แต่ละกลุ่มมีจำนวน 10-15 คน กลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำหรับการศึกษานี้ ประกอบด้วย ครู อาจารย์ นักวิชาการ นักการเมืองท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ขององค์กรอิสระ เจ้าหน้าที่รัฐที่ทำงานอยู่ในชุมชน และผู้นำชุมชน

ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการศึกษานี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ข้อมูลปฐมภูมิคือข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากกลุ่มบุคคลผู้มีความรู้และ/หรือทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชน กลุ่มต่าง ๆ ตัวอย่างของข้อมูลในส่วนนี้คือ องค์กร/หน่วยงานที่ให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน กระบวนการในการให้ความรู้ ปัญหา/อุปสรรคในการให้ความรู้ และรูปแบบที่เหมาะสมที่น่าจะสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชน เป็นต้น กรณีของข้อมูลทุติยภูมิ ส่วนใหญ่คือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอนที่ใช้สนับสนุนอ้างอิง รวมไปถึงกรณีศึกษาการให้การศึกษาทางการเมืองในประเทศต่าง ๆ ที่ได้ใช้เทียบเคียงเพื่อกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย ข้อมูลในส่วนที่สองนี้รวบรวมได้จากเอกสารสิ่งพิมพ์และการสืบค้นจากระบบออนไลน์

เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการศึกษามีความครบถ้วนสมบูรณ์ คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือสามประเภทที่สำคัญ ประกอบด้วย การทบทวนเอกสารและสื่อออนไลน์ การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มเฉพาะ

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 2 ข้อได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์เหตุปัจจัย (Causal analysis) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) การจัดลำดับด้วยตารางไขว้ (Matrix ranking)

ขั้นตอนในการจัดทำรูปแบบการให้ความรู้ทางการเมือง

ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนบริบทการให้ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองจากบทเรียนที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบันจากประเทศที่เป็นต้นแบบของระบอบประชาธิปไตยทั้งในยุโรป อเมริกา และเอเชีย ทั้งนี้รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์และสังเคราะห์ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการให้ความรู้ทางการเมืองขององค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนารูปแบบการให้ความรู้ ทั้งนี้ ในขั้นตอนนี้ได้ศึกษาทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวของการให้ความรู้ทางการเมืองรวมทั้งเหตุปัจจัย

ขั้นตอนที่ 3 จัดทำร่างรูปแบบการให้ความรู้ทางการเมืองเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขผ่านกระบวนการประชุมระดมความคิดเห็นโดยใช้ข้อมูลพื้นฐานจากขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 เป็นฐาน

ผลการวิจัย: รูปแบบการให้การศึกษาทางการเมือง

ด้วยความที่ธรรมชาติของสาระของประชาธิปไตยที่มีคุณลักษณะเป็นนามธรรมและมีความซับซ้อน อาจเป็นการยากในการรับรู้และเข้าใจได้โดยง่ายสำหรับกลุ่มบุคคลซึ่งมีภูมิหลังที่แตกต่างกัน ที่สำคัญคือ การจะให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในธรรมชาติและสาระของประชาธิปไตย คงไม่สามารถทำได้ง่ายด้วยระบบการเรียนการสอนแบบเดิมในชั้นเรียน รูปแบบการให้การศึกษาทางการเมืองจำเป็นต้องมีความแตกต่างกันบ้างทั้งในด้านความเข้มข้นของเนื้อหาสาระ และขั้นตอนและวิธีการถ่ายทอดสำหรับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ผลที่ได้จากการศึกษานี้ขอสรุปรูปแบบดังแสดงในตารางข้างล่างนี้

การให้การศึกษาด้านการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น					
กลุ่มเป้าหมาย	รูปแบบ	ผู้ให้	เนื้อหาสาระ	ผู้รับ	วิธีการให้การศึกษาด้านการศึกษาระดับมัธยมศึกษา
เยาวชน (นักเรียน นิสิต นักศึกษา)	ในระบบ สถานศึกษา เสริมด้วย กิจกรรมการ- เรียนรู้นอก ระบบและตาม อัธยาศัย	ครู อาจารย์ และ วิทยากรพิเศษ	- ความเป็นชาติไทย - ครอบครัวและชุมชน - หลักประชาธิปไตยเบื้องต้น - การมีส่วนร่วม - การเคารพในความ แตกต่าง - กฎหมายเบื้องต้น - ต้นไม้พลเมือง - จิตสาธารณะ	- นักเรียน นิสิต นักศึกษา	- การแสดงบทบาทสมมติ - อภิปรายประเด็นปัญหา ปัจจุบัน - สอดแทรกสาระใน กิจกรรมของชุมชน - การฝึกปฏิบัติจริงใน สถานศึกษา - เชิญวิทยากรพิเศษบรรยาย - การศึกษาดูงาน
ประชาชนคน ชั้นกลาง (ข้าราชการ ผู้ประกอบการ ผู้มีอาชีพ ค้าขาย)	การศึกษาด้าน นอกระบบ และการศึกษา ตามอัธยาศัย	- นักการเมือง ต้นแบบ - วิทยากรมืออาชีพ - ประชาชนและผู้ เกษียณอายุ - วิทยากรและ อาสาสมัคร พัฒนาชุมชน	- หลักประชาธิปไตยพื้นฐาน - ประวัติศาสตร์ชาติไทย - คุณธรรมและจริยธรรม พื้นฐานของความเป็น พลเมืองที่ดี - การรู้จักสามัคคีและความ สงบสุขของคนในชาติ	- ข้าราชการและ พนักงานรัฐวิสาหกิจ - ผู้ประกอบสัมมาชีพ	- จัดทำรายการความรู้ ทางการ เมืองผ่านสื่อต่าง ๆ - อบรมความรู้ทางการเมือง เป็นประจำ - เข้าค่ายอบรมคุณธรรมและ จริยธรรมทางการเมือง - เปิดเวทีแสดงความคิดเห็น

การให้การศึกษาทางการเมือง					
กลุ่มเป้าหมาย	รูปแบบ	ผู้ให้	เนื้อหาสาระ	ผู้รับ	วิธีการให้การศึกษา
นักการเมือง (ทั้งระดับ ท้องถิ่น และ ระดับชาติ)	การศึกษานอก ระบบ และการศึกษา ตามอัธยาศัย	- หน่วยงานของรัฐ ที่เกี่ยวข้องเช่น สภาพพัฒนาการเมือง - องค์การอิสระ เช่น กกต. ปปช. - พระภิกษุผู้ที่ตน ทั่วไปเคารพและ ศรัทธา	- กฎหมายพรรคการเมือง - จริยธรรมและจรรยาบรรณ นักการเมือง - โทษจากกรกระทำ ความผิด - จิตสำนึกสาธารณะ - กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ ข้าราชการ ส่วนท้องถิ่นท้องถิ่น - กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ นักการเมือง	- นักการเมืองทั้งใน ระดับท้องถิ่นและ ระดับชาติ - ผู้ช่วยหาเสียง - หัวคะแนน	- ฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น - จัดค่ายคุณธรรมและ จริยธรรม - สำหรับนักการเมือง - จัดเวทีสาธารณะให้แสดง วิสัยทัศน์อย่างต่อเนือง
กลุ่มประชาชน รากหญ้า (ชาวไร่ ชาวนา ผู้ด้อยโอกาส)	การศึกษาดตาม อัธยาศัย	- ศส.ปชต. - ภูมิปัญญาท้องถิ่น - ครูอาสา - พระสงฆ์ - นักศึกษาค่ายอาสา	- คุณธรรมและจริยธรรม พื้นฐาน - คุณลักษณะของความเป็น พลเมืองในระบอบ ประชาธิปไตย - บทบาทและหน้าที่ความ รับผิดชอบในฐานะสมาชิก ของชุมชน - จิตสำนึกสาธารณะ	- ชาวไร่ ชาวนา - ประชาชนผู้ด้อย- โอกาส	- การพบปะสนทนา - การสอดแทรกสาระทาง- การเมืองในกิจกรรมของ ชุมชน - สร้างเสริมพลเมืองต้นแบบ - การเรียนรู้ผ่านเครือข่าย- ประชาธิปไตยชุมชน

บทสรุป

การให้การศึกษาด้านการเมืองเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขต้องเริ่มที่ “คน” ในประเทศ ความเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตยมิใช่สิ่งที่สามารถถ่ายทอดได้ทางพันธุกรรม และไม่ใช้สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ต้องใช้กระบวนการปลูกฝังและถ่ายทอด ยิ่งไปกว่านี้คือ การปลูกฝังและถ่ายทอดความรู้ทางการเมืองเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะกระทำแบบตามมีตามเกิดเหมือนที่ผ่านมามีไม่ได้ เพราะการกระทำเช่นนั้นเปรียบเสมือนการเอาประเทศชาติและประชาชนทั้งหมดเป็นเดิมพัน ถ้าการให้การศึกษาด้านการเมืองยังคงไม่ประสบผลเหมือนที่ผ่านมามีอาจหมายถึงความล่มสลายของประเทศก็เป็นได้

รูปแบบการให้การศึกษาด้านการเมืองที่พบและเสนอแนะจากการศึกษานี้คือ ไม่ต้องการให้มีการเรียนการสอนแบบยัดเยียดเหมือนที่ผ่านมามีเพราะครูหรือผู้สอนจะไม่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดและกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นต่างอย่างมีเหตุผล แต่มีลักษณะเป็นการชี้แนะที่ไม่ก่อให้เกิดการนำความรู้ไปใช้อย่างกลมกลื่นกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุนี้กระบวนการในการให้ความรู้ทางการเมืองควรมีหลากหลายรูปแบบ เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางใช้ประเด็นปัญหาหรือสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในห้องเรียนหรือในประเทศเป็นกรณีศึกษา คล้ายกับข้อค้นพบจากการศึกษาของ Hahn (1999) กรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา การใช้ประสบการณ์ตรงมาเป็นหัวข้ออภิปรายในชั้นเรียนของการให้ความรู้ทางการเมืองในประเทศสิงคโปร์ (Features of the New CCE Syllabus, n.d.) และการแสดงบทบาทสมมติ (Role playing) เช่น กรณีของ Pitiyanuwat & Sujiva (2000) ที่ศึกษาวิเคราะห์ให้ความรู้ทางการเมืองกรณีของประเทศไทย และงานของ Handle, Oesterreich, and Trommer (1999) กรณีของประเทศเยอรมนี

เอกสารอ้างอิง

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2557). “แนวทางการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทย” *แนวทางการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: บริษัท พีเพรส จำกัด.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2553). *พลเมืองศึกษา (Civic Education): พัฒนาการเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่ “คน”*. สืบค้นจาก <http://social.obec.go.th/node/64>
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2541). *แผนแม่บทเพื่อการฟื้นฟูชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิชัย ตันศิริ. (2557). “รูปแบบและวิธีจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองไทย” *แนวทางการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ในสังคมประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: บริษัท พีเพรส จำกัด.

- Features of the New CCE Syllabus.* (n.d.). Retrieved from <https://www.moe.gov.sg/docs/default-source/document/media/press/files/2012/11/character-and-citizenship-education-annex.pdf>
- Hahn, C.L. (1999). Challenges to Civic Education in the United States”, in Torney-Purta, J., Schwille, J., and Amadea, J. (Eds.), *Civic Education across Countries: Twenty-four National Case Studies from the IEA Civic Education Project* (pp. 583–607). Delft: Eburon Publishers. Retrieved from <https://eric.ed.gov/?id=ED431705>
- Handle, C., Oesterreich, D., and Trommer, L. (1999). Concepts of Civic Education in Germany Based on a Survey of Expert Opinion. in Torney-Purta, J., Schwille, J., and Amadea, J. (Eds.), *Civic Education across Countries: Twenty-four National Case Studies from the IEA Civic Education Project* (pp. 257–284). Delft: Eburon Publishers. Retrieved from <https://eric.ed.gov/?id=ED431705>
- Pitiyanuwat, S. and Sujiva, S. (2000). Civics and Values Education in Thailand: Documentary Analysis. *Asia Pacific Journal of Education*, 20(1), 82– 89. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0218879000200108>

